

Lärarens avsked

Lärarens avsked

drama av Christian Lanciai (2008)

Personerna :

Rupert Melchior, lärare
Kirsten, hans väninna
Universitetets rektor
En dam i universitetskollegiet
 fadern
 modern
Walter, brodern
Rolf Leman, advokat
Elsa, prostituerad
Laila Roth
Saga, Ruperts hustru
en handledare på 'Fontänen'
Roger, Kirstens f.d. man
Laban, författare
Marga, Ruperts syster

Spelet är en dramatisering av Philip Roths roman "*The Human Stain*"
förflyttad till svenska förhållanden och med kompletteringar ur verkligheten.

Copyright © C. Lanciai 2008.

Lärarens avsked

Akt I scen 1.

Rupert Och skulle jag inte få älska dig, min älskade, när vår kärlek bara gör så gott? Vad spelar det för roll att jag är gammal medan du är ung, är inte kärleken då alltid tidlös? Vem kan vara så gemen att han vill någon kärlek illa?

Kirsten Alla, Rupert, alla. Alla avundas en äkta kärlek när de ser den och de ej får ha den eller själva vara del av den. De kan ej tåla den när de ej själva funnit den. Så enkelt är det.

Rupert Och skall vi därför vara rädda? Vem kan motstå den? Om kärleken infinner sig med äkthet, har vi då ej rätt att ta emot den? Vore det ej feget att huka sig för låghetens fittavundsjuka? Har vi ej tvärtom rätt att vara hänsynslösa? Du är bland det bästa som har hänt mig sen min hustrus död, du har föryngrat mig med tre decennier, jag mår bara gott hos dig, alltmedan utan dig jag bara faller ner i sjuklighet och depressioner.

Kirsten Jag är blott en enkel flicka, jag har ej din utbildning och ställning och kan aldrig matcha den, men jag har ändå instinkt, och den manar mig och oss till diskretion och stor försiktighet. Den kärlek som ej syns kan icke skadas, därför är den enda säkra kärleken privat och utestängd från andras blickar, och du har alltjämt din ställning kvar som respekterad lärd man och professor med lokal berömmelse,

som alltid varit utsatt för gemenas avundsjuka och missunnsamhet. En lärare är alltid hotad då han alltid står i utsatt position med eld från alla håll i form av löje, fruktan, övervakning och kritik.

Rupert Jag har ju avgått frivilligt och lämnat tjänsten. Jag har ingenting att göra mer som kansler vid mitt universitet. Jag gav helt enkelt fan i dem när de behagade bli jävliga mot mig. Jag lämnade direkt. Jag skiter i hur de nu sprider rykten om mig och baktalar mig.

Kirsten Vi har ett värre hot än bara dina avundsmän.

Rupert Som är?

Kirsten Du glömmer att jag varit gift förut.

Rupert Den galningen! Vad kan han annat än brutalitet? Det gäller blott att ta betäckning när han visar sig.

Kirsten Han är ett vrak som kämpar ännu emot stormen, avtacklad och skrotad, men han flyter ännu och har gäss oplockade med hela världen för sin orättvisa degradering. Han är farlig.

Rupert Han är bara en förlorad själ som kommit vilse, en alkoholist och galning, många gånger avgiftad och torkad, en tom rostig tunna som just därför skräller desto mera. Han är nog kontrollerad. När han visar tecken på bärsärkarraseri igen så sys han effektivt och genast in på anstalten igen.

Kirsten Jag vidhåller att han är farlig. Han har samlat vapen ända sen sin första krigstjänst och kan när som helst ta till vad våld som helst. Jag känner honom.

Rupert Ändå är jag inte rädd för honom. Snarare så känner jag en sorts kollegiesympati för honom, avskedad som jag för oförsynt beteende, förkastad för sin påstådda olämplighet, och kanske ännu, liksom jag, förälskad i den underbaraste av kvinnor.

Kirsten Som min man var han en djävul. Jag var alltid livrädd för hans oberäkneliga lynnighet. Han påstår alltid att det var mitt fel att båda våra barn brann inne. Varför räddade han inte då dem själv? Han till och med försökte men misslyckades som den professionella klåpare han är. Han har ej lyckats någonsin med någonting, och det ger han mig skulden för. Han lever bara för sin vrede. Om han kunde skulle han nog mörda dig.

Rupert Och ändå är jag inte rädd för honom. Jag är bara rädd för att förlora dig.

Kirsten Jag fattade ej någonsin hur en så stor och lärd man kunde falla för en enkel korkad städerska som jag.

Rupert Du var min motpol. Livet kan ej överleva utan dualism. Allt lever och fungerar genom spänningen och verkan av kontraster, all kraft är magnetisk med motsatta poler, ljuset vore outhärdligt utan mörkret, glädjen bara ytlig och föraktlig utan lidandet och smärtan, dagen kan ej existera utan natten, du fungerar för mig just så bra för att du är i allt min motsats. Om du saknar all min bildning har du då i stället desto mer erfarenhet av det jordnära livet och dess verklighet, av nära och brutala relationer, som jag alltid saknat.

Kirsten (skrattar hårt) Som om det var något plus och en merit.

Rupert Jag älskar dig, och vi fungerar bra tillsammans. Det är allt som nu betyder något.

Kirsten Och jag har dig här, du galne lärare, och vill just därför ej förlora dig.

Rupert Du har mig här och när.

Kirsten Och ämnar så behålla dig. *(De fattar varandras händer i ömt förtroende.)* Men säg mig nu, vad hände då egentligen på universitetet, som fick dig i plötsligt raseri att lämna genast?

Rupert Det var blott en bagatell, som borde ha behandlats som en sådan. När de inte gjorde det, så tog jag konsekvenserna. I stället för en ärad kansler med bestående reputation blev jag en hatad lärare som man på universitetet alltid kommer att

fortsätta att förtränga. De skall aldrig tröttna på det, då de aldrig mer kan glömma mig just för mitt skandalösa avsked.

Kirsten Men vad utlöste då krisen?

Rupert Jag blev brännmärkt för rasism igenom ett makabert missförstånd.

Kirsten Vad hände?

Rupert Det var två studenter som envist uteblev från mina föreläsningar. De var inskrivna, allt var i ordning, men de syntes aldrig till. Efter sex veckor kunde jag inte låta bli att fråga klassen: "Är det någon som vet något om dessa båda? Finns de till i sinnevärlden, eller är de fullständiga mörkermän?" Ingen visste något, men ordet spred sig, och några veckor senare kallades jag till rektorn för förhör. Jag hade blivit anmäld av just de två osynliga studenterna för rasism. Det visade sig att de var muslimer. Det hade jag inte haft den blekaste aning om, och med "mörkermän" hade jag inte haft en tanke på några antydningar i någon diskriminerande riktning. Rektorn lät saken bero och hoppades saken skulle bli bortglömd, men muslimer glömmer aldrig en förolämpning, hur oavsiktlig den än kan ha varit. En vecka senare kallades jag till kollegiet.

Scen 2. Kollegiet.

rektorn Vad menade ni egentligen med 'mörkermän'?

Rupert Absolut ingenting mer än att de inte syntes.

rektorn Ni måste väl ändå vara medveten om att 'mörkermän' i muslimska sammanhang betecknar fanatiska fundamentalister?

Rupert Jag hade ingen tanke på islam. Jag är irreligiös.

rektorn Desto större anledning att beteckna muslimer som 'mörkermän'.

Rupert Ni försöker kriminalisera mig för ingenting.

en dam Vi vill bara ha saken ur världen. Ni förstår väl att vi inte kan ha rasism vid universitetet, allra minst på lärarnivå?

Rupert Naturligtvis.

damen Det vore lämpligt om ni bad de båda studenterna om ursäkt.

Rupert Varför? Jag har inte förolämpat dem. De har tagit åt sig för ingenting. Om man skämtar med en schizofren, och den schizofrene inte förstår skämtet bättre än att han tar det som en dödlig förolämpning och går till anfall, är jag då skyldig den schizofrene en ursäkt?

damen Jämför ni islam med schizofreni?

rektorn Det här blir värre och värre. Be studenterna om ursäkt, Rupert, och vi kan glömma hela saken.

Rupert Jag be dem om ursäkt? Efter att de bojkottat mina föreläsningar i sex veckor? Är då jag skyldig dem en ursäkt?

rektorn Hetsa inte upp er. Vi vill bara få saken ur världen.

damen Vi kan bara bli av med ärendet om ni ber om ursäkt.

Rupert Och annars?

damen Vi står inför omstruktureringar av lärarkåren, och flera blir tvungna att avstå från sina tjänster. Vi kommer därför att be dem som så önskar att avgå frivilligt. Om konflikten lämnas öppen kan det komma i fråga att ni borde höra till dem.

rektorn Rupert, ingen har gjort mera för vårt universitet än ni. Under er tid och genom ert grundläggande initiativ har vi genomfört vår historias största expansion och blivit landets största universitet genom nya byggnader och avgörande förbättringar i administrationen. Vi vill inte skiljas från er genom ett gräl för en bedrövlig småsak. Dessa muslimer vägrar ge efter på sitt krav på åtgärder. En ursäkt från er verkar vara det enda som kan rädda situationen.

Rupert (reser sig) Rasisterna är de och inte jag, som kräver att andra skall kröka ryggen för islam medan de själva håller sig för stolta för att närvara vid en judisk lärares föreläsningar. Ni har tagit deras parti. Mina herrar och damer, jag avgår med omedelbar verkan. (*går resolut*).
rektorn (till de övriga) Är ni nöjda nu? (*Alla tiger.*)

Tillbaka till scen 1.

Kirsten Jag visste inte att du var jude.
Rupert Jag har aldrig gällt för att vara jude. Jag har alltid avstått min judiska börd.
Kirsten Varför?
Rupert Jag ville inte höra till en begränsad livsåskådning och ras. Jag ville vara en människa bland mänskligheten och inte ha någon särskild etikett. Jag ville vara mig själv och inte höra till en kollektiv identitet. Jag ville vara fri. Var det fel?
Kirsten Så det var inte av fruktan för socialt tryck, komplex, skamkänsla för att vara utpekad och tyngden av det judiska arvet?
Rupert Det var ingen eskapism, bara rationalism och humanism. Jag ville vara mig själv och stå för vad jag själv gällde och varken få något gratis genom arv och börd eller ha några skyldigheter mot något kollektiv eller några förpliktelser mot en religion som jag bara kunde betrakta som en historisk kuriositet.
Kirsten Så ingen har någonsin behandlat dig som jude?
Rupert Min familj försökte nog. Det slutade med att de betraktade mig som en förrädare mot familjen.

Scen 3. Familjemiddag, drygt 50 år tidigare.

fadern Vad är det du säger, min son?
Rupert Jag vill inte vara jude längre.
fadern Din mor och jag är judar! Du kan inte ändra på ditt blod!
Rupert Blodet betyder ingenting, far. Det är en formsak. Judendomen är en konstruktion som överlevt sig själv. Den fyllde sin funktion under Moses tid och ända fram till kung Salomo, men redan Jeremias fattade att judendomens tid var förbi och att dess orimlighet var ett faktum.
fadern Inser du vad du gör, min pojke?
Rupert Det måste göras. Jag har ett liv att leva. Jag vill inte bli slav under traditioner och övertro som du och mor. Jag vill inte bara höra till judendomen. Jag vill höra till hela mänskligheten.
modern Det ena utesluter inte det andra, Rupert.
Rupert Jag vill inte ha några begränsningar. För mig är judendomen en begränsning.
fadern (allvarligt) Om du förnekar din judiska tillhörighet skiljer du dig från hela din familj.
Rupert Far, jag har inget val. Jag har en kallelse, och den är oförenlig med judendomen. Alla upplysta judar har assimilerat sig, särskilt Stefan Zweig och Arthur Koestler, Einstein, Mahler, Schnitzler, Pasternak, Mendelssohn, till och med Karl Marx – ingen universellt intresserad jude har stannat inom judendomen, för Mose lag är ett kvävande skal som stänger in dess slavar i den ortodoxa blindhetens fördummande stagnation. Jag vill bli upplyst, inte instängd.
Walter Han vill bli lärare, far.
fadern Jag vet. Du vill bli humanist. Men måste du därför sparka undan din bakgrund och språngbräda, din familj och släkt och identitet?

Rupert Jag vill inte dela någon annan identitet än den universella. Jag älskar litteraturen och filosofin, musiken och vetenskapen, far. För mig är Bibeln en av de bästa romaner som skrivits, åtminstone fram till Salomo, och av ett utomordentligt historiskt värde men nästan utan religiös betydelse, då idén om Gud urartade till ett aggressivt fiasko. Lika mycket älskar jag Iliaden och Odysseen och hela den grekiska och romerska klassiska litteraturen, där Herodotos smäller nästan lika högt som Bibeln. Jag älskar Dantes katolska vidskepelsers praktfulla visioners absurditet och Shakespeares magnifika dramatik lika mycket som Homeros och Bibeln. Och jag älskar de ryska 1800-talsförfattarnas klassiska litteratur från Pusjkin till Tjechov, de tyska romantikerna, de franska 1600-talsklassikerna, renässanspoeterna, Dickens och Hugo och många andra och omfattar Stefan Zweigs innerliga helt assimilerade humanism med hela mitt hjärta, och liksom han måste jag sätta mänskligheten framför judendomen.

fadern Gör som du vill, Rupert, men du får ta konsekvenserna. Dina rötter förblir ändå i judendomen.

Rupert Jag vet, far, men ett träd växer alltid bortom sina rötter, och rötterna förblir dolda och djupt nergrävda i marken, medan trädkronan är den som lever och skänker syre åt världen. Jag vill sprida humanismens tolerans och kunskap, och i den universalismen är Bibeln bara en bok som andra oförgängliga och omistliga klassiker.

Walter Du ser aldrig oss mera, Rupert, om du förblir vid ditt ord.

Rupert Jag kan inte vända tillbaka. Om jag har vuxit ifrån er kan jag inte växa ner till er igen.

modern Du tar ditt liv i dina egna händer, Rupert. Det har du rätt att göra som myndig, och ingen har rätt att stoppa dig. Men inte ens världens praktfullaste ek kan leva utan sina rötter. Och vi finns alltid kvar.

fadern Förneka oss inte, Rupert. Behåll oss inom din tolerans, även om vi förblir judar.

Rupert Självklart, far. (*Fadern stiger upp och omfamnar honom ömt och kysser honom, modern följer efter, så ska alla kramas och kyssas, och det hela slutar i ett ömt kram- och kysskalas ej utan tårar.*)

Scen 4. Några år senare.

modern Du kom inte till din faders dödsbädd, Rupert, och inte ens till hans begravning.

Rupert Jag är ledsen, mor. Jag var mitt uppe i mina avgörande examina.

modern Så din karriär var viktigare än att få se din far en sista gång.

Rupert Mor, vad du än gör, så anklaga mig inte. Jag har inte gjort något fel. Allt hade alltid kunnat vara bättre, men vi har alla våra öden. Gjort är gjort och kan inte göras o gjort.

modern Du vågar ändå kalla mig Mor fortfarande fastän du klippt av alla band.

Rupert Är det något fel i det? Är du inte min mor?

modern Du var avvisande mot oss från början. Du ville inte ens ha mitt bröst. Det var som om du alltid upplevde oss som en belastning, men fången var du, Rupert. Vi var bara naturliga. Vi föddes in i judendomen och levde som naturligt var inom den. Bara du gjorde den till ett fängelse för dig själv som du fortfarande slåss för att komma ut ur, men så länge du slåss kommer du aldrig att lyckas, ty din inbillade fiende existerar inte. Du slåss mot inbillade spöken.

Rupert Jag har klarat mig utan judendomen ända sedan min Bar Mitzwah och ämnar fortsätta göra det. Jag slåss inte. Jag bara segrar, för jag står bara på egna ben.

modern Den där flickan då, som du bjöd hem till oss för att hon skulle lära känna oss och som efteråt bröt samman och lämnade dig för att vi var judar? Du har en ny flicka nu, har jag hört. Du har inte presenterat henne för oss och tänker väl inte göra det heller?

Rupert Nej.

modern Vet hon att vi finns?

Rupert Nej.

modern Jag tänkte just det. Du ljuger dig in i ett passande äktenskap. Hon är väl fullständigt rasren?

Rupert Mor, plåga inte mig och dig själv. Jag vill skapa en egen familj utan bördor och belastningar från någon annan. Jag vill börja från noll när det gäller mitt familjeliv. Jag har inte ljugit. Jag har bara framstått för henne som den jag är, helt fri och ensam utan tidigare familjebördor av något slag.

modern Det betyder att jag aldrig får träffa mina barnbarn. Ni kommer aldrig att besöka oss. De kommer aldrig få veta att de har en judisk farmor. Kanske jag ändå kan få se dem i smyg. Jag kan sitta på en soffa i Trädgårdsföreningen när ni råkar komma förbi. Du kan anlita mig någon gång som städerska. Jag skulle sänka mig till vad som helst för att få se dem utan att du skulle bli komprometterad.

Rupert Sluta nu, mor.

modern Har jag något annat val?

Rupert Du kan förskjuta mig, förtränga och eliminera mig ur ditt liv.

modern Tror du jag skulle kunna vara så grym mot mig själv? Tror du jag skulle kunna fördubbla bördan av din grymhet mot mig med att vara lika grym själv? Du känner inte din egen moder, Rupert. Du känner ingen moder. Du känner ingen kvinna. Du kanske inte ens kommer att lära känna din fullständigt rasrena hustru.

Rupert Det räcker, mor. Jag skulle inte ha kommit hit.

Walter Nej, det skulle du inte, Rupert. Ser du inte vad du har gjort? Du har kallt mördat ett modershjärta! Nu går du ut härifrån, och du får aldrig mera ta kontakt med oss. Vi förskjuter dig som den naturliga varböld på din familj du är! Vi opererar bort den! Inga brev från dig skall öppnas mera, ringer du lägger vi på luren, och minst av allt får du försöka kontakta vår moder. Är det förstått?

modern Walter, lugna dig. Han menar inte vad han säger, Rupert.

Walter Det gör jag visst! Jag skipar bara rättvisa! Han har dömt sig själv! Ut!
(öppnar dörren för Rupert)

Rupert (ser sig om, alla är bedövade, Walter flamlar, han tar sin hatt och går genast ut.)

Walter Mor, vi har ett familjeliv att försvara. Han har aldrig försvarat oss. Har vi inte rätt att försvara oss själva?

modern Jag vet inte vem som är värst av er, Walter.

Akt II scen 1. Advokatens kontor.

Leman Du måste lämna henne, Rupert. Jag ser ingen annan råd.

Rupert Du är inte klok. Hon är min egen pånyttfödelse, och du ber mig lämna henne.

Leman Hon är mindre än hälften så gammal som du. Hon är märkt av livet, har rymt hemifrån som barn från en styvfar som missbrukade henne, hon har förlorat två små barn i en olycka som kan ha varit hennes eget slarv, hon är obildad och har sett allt det värsta av livet – om det bara var allt detta skulle det gå an. Men hennes fränskilda man, en före detta legosoldat som entledigats, en våldspsykopat som nästan misshandlat ihjäl henne, ser henne fortfarande svartsjukt som sin egendom och hårdbevakar henne och står er båda efter livet för din skull.

Rupert Skulle jag vara rädd för honom?

Leman Ja.

Rupert Aldrig i livet att jag någonsin varit rädd för någon människa eller någonsin kan bli det. Jag måste löpa linan ut med henne, Rolf. Hon är mitt öde.

Leman Du riskerar bådas era liv. Och så har vi det här med de anonyma breven.

Rupert Det är bara ett. Jag vet vem som skrivit det. Det är en före detta kvinnlig prefekt, ung och avundsjuk, som en gång trodde hon kunde få ihop det med mig. Jag har jämfört skrivstilarna. Det råder inget tvivel om saken.

Leman Det spelar ingen roll vem som skrivit det. Det är innehållet som räknas. Det är ett helt sakligt innehåll som bara konstaterar faktum.

Rupert "Alla vet att du missbrukar en fallen misshandlad analfabet till kvinna som inte ens är hälften så gammal som du själv." Än sen?

Leman Kan du ha det på ditt samvete om något händer henne? Om hennes krigsgalning till före detta man en dag i ett av sina anfall slår ihjäl henne?

Rupert Vi har redan träffats. Jag är inte rädd för honom. Han är rädd för mig.

Leman Desto lömskare kan han ge igen.

Rupert De tomma tunnorna skramlar mest just för att de är så ohjälpligt tomma. Han är en papperstiger utan tänder som just därför försöker vråla desto mera krampaktigt. Han kan samla vapen och skjuta men knappast sikta. Du kan inte begära att vi ska ta en ständigt omhändertagen däre på allvar som dessutom är alkoholist?

Leman Hans oberäknelighet är total.

Rupert Min kärlek väger tyngre, och även den är total.

Leman Jag kan bara varna dig, Rupert.

Rupert Tack för din varning, Rolf. Jag ansvarar själv för vad jag gör. (går)

Leman Är han självdestruktiv eller bara naivt förblindad av sitt självbedrägeri till gubbsjuka?

Scen 2. Den unge Rupert hos den prostituerade.

Elsa Varför kommer du till mig?

Rupert Man måste ju gå till någon. Naturbehovet.

Elsa Kan du inte göra det ensam? Då skulle du slippa förnedringen.

Rupert Vilken förnedring?

Elsa Ruelsen efteråt. Självföraktet. Vi är vana. Vi gör det bara för pengar. Men du kommer till en hora för första gången. Jag försöker bara lindra det för dig.

Rupert Jag vill egentligen bara få det gjort.

Elsa Har du ingen käresta?

Rupert Hade.

Elsa Klä av dig då. Du vet åtminstone tydligen hur man gör. Jag slipper utbilda dig.

Rupert Jag är rädd att vi aldrig kom så långt, men jag klarar det nog ändå.

Elsa Säkert. Det är ju bara naturligt.
(Rupert klär av sig.)

Det är lika bra du klär på dig igen.

Rupert (häpen) Vill du inte?

Elsa Du är ju omskuren.

Rupert Vad är det för fel på det?

Elsa Jag tar inte omskurna. Du får pengarna tillbaka.

Rupert Är vi då mindre människor än andra?

Elsa Hetsa inte upp dig. Ta det lugnt. Jag tar bara inte muslimer och judar. Du får gå till någon annan om du insisterar på din förnedring. Det finns negresser och asiater som tar omskurna.

Rupert Jag kom inte hit för att bli diskriminerad.

Elsa Du är inte diskriminerad. Du är skonad.
Rupert Du avvisar mig för min rastillhörighets skull, vilket är det värsta man kan göra mot mig, då jag avsvurit mig min egen ras. Jag är bara en vanlig människa och vägrar stämpas som något annat.
Elsa Jag beklagar, men du är och förblir omskuren. Den stämpeln slipper du inte. Gå nu. Jag vill inte göra dig mera illa.
Rupert (klär ursinnig på sig och försvinner)
Elsa (tänder en cigarett) Stackars pojke. Jag hoppas han gifter sig snart.

Akt III scen 1.

Kirsten Försök inte undervisa mig, Rupert. Jag är alldeles för dum för det.
Rupert Jag tänker inte ens försöka. Vad tror du jag har gjort i hela mitt liv? Försökt skänka och överlåta den värld av skönhet och visdom som är det enda som gör livet värt att leva till tusentals likgiltiga studenter som sällan har fattat det minsta av vitsen och som bara gått på mina kurser för att få betyg som bevis för en ytlig formell utbildning att ha papper på för att därmed kunna göra karriär och tjäna pengar. Vad betyder Homeros och Aiskhylos, Sofokles och Euripides för dem? Bara besvärliga grekiska sorgligheter. Vad bryr de sig om humanism så länge de får sin bil och sin villa och kan resa på sandstrandsseminstrar? De skiter fullkomligt i hela mänskligheten och bryr sig bara om nuets bekvämlighet som om framtiden inte fanns. De skiter till och med i sina barn om de blir besvärliga. Sådana idioter har jag försökt skänka pärlor i hela mitt liv som de bara trampat ner i materialismens avfallsavgrunder av miljöförstöring. En enkel jungfrulig flicka som du som jag bara älskar skulle jag aldrig ens försöka undervisa.
Kirsten Har du då aldrig någonsin haft en enda positiv elev?
Rupert Jo, det har funnits undantag, och bara därför har jag alltid stannat kvar och fortsatt. Jag har alltid sökt efter dem, varje ny klass jag har fått har jag inlett umgänget med med att forska efter undantaget, främlingen, den udda som förstod sig på väsentligheter, den förbisedda begåvningen, den unika studenten som bara var ute efter kunskap och inte betyg. Hur tror du annars jag hade stått ut med ett skolsystem som bara urartade hela tiden, som bara rationaliserade bort väsentligheter, som strök bort Shakespeare från den obligatoriska kursplanen i engelska, som satte de klassiska språken på undantag, som bara ville ha teknologer och helst avvara humanister såsom onödiga och besvärliga, och som avskedade lärare som vågade ifrågasätta systemet? Jag minns särskilt en sådan... (*scenen växlar*)

Scen 2.

Rupert Ni får inte sluta, fröken Roth. Ni är den bästa lärare vi har.
Laila Skolöverstyrelsen ger mig inget val. Jag kräver ordning, och de kräver oordning. Jag kräver resultat, och de vill bara ha statistik. Jag vill lära studenterna någonting, och de vill bara slussa eleverna genom kursplanen. De vill ta bort alla betyg, medan jag anser det viktigt att eleven får veta var han står meritmässigt. En dålig elev vill jag hjälpa, och en duktig elev vill jag uppmuntra, medan de vill slussa ut de dåliga eleverna till fack- och specialskolor medan de förbjuder uppmuntran av de duktiga som favorisering. Kollisionskursen är total mellan mig och dem.
Rupert Förlusten av er vore oersättlig. Jag har alltid sett er som den idealiska läraren. Ni upplevde läraryrket som ett kall och hade den rätta idealismen.

Laila Varför satte de mig då alltid i de värsta problemskolorna att undervisa de svåraste eleverna och hopplösaste fallen av verkstadspojkar och asociala kriminaldelinkventer? Varför fick jag aldrig bli den lärare jag ville bli?

Rupert Ni var överkvalificerad. Det är det värsta man kan vara i vårt land. Då utsätts man för sabotage och prövningar och Herkulesarbeten. Ni var lycklig som bara fick det sista, och det klarade ni av. Ingen annan tillgänglig hade klarat av det. Därför är ni här. Så här långt har vi kommit. Släpp inte taget nu.

Laila Jag kan inte tjäna ett system som omvandlat undervisningsväsendet i hela landet till socialistisk indoktrinering.

Rupert Det kan inte jag heller, men jag gör det ändå, för jag håller mig till sådant som ingen rutton politik kan nå, som språk och litteratur. Det kan ni också göra.

Laila Och se hur mina kolleger kröker rygg som snälla får och accepterar att bli hjärntvättinstrument? Nej, jag lämnar detta landet som hopplöst förfallit åt socialistisk ensidighet. Jag flyttar utomlands och blir privatlärare. Jag har alltid drömt om att få bli *tutor* i England.

Rupert Politikens inblandning i skolväsendet har alltid varit ett problem för skolväsendet och kommer alltid att vara det. Jag tvivlar på att ni kan slippa det ens i England.

Laila Jag tänker hålla mig utanför varje statligt undervisningsväsen i fortsättningen. Jag tänker kliniskt undvika att bli en robot för indoktrinering i fortsättningen. Den enda undervisning som fungerar är förmedlandet av bildning.

Rupert Jag håller fullständigt med er. Därför vill vi inte förlora er. Framtiden behöver just sådana som ni.

Laila Då får jag väl åtminstone återkomma i framtiden då. Farväl, kansler Melchior. Ni var den enda kraft här på universitetet jag kunde respektera. (*bjuder honom handen och går*)

Rupert Sådana lärare växer inte på träd. De är de enda verkliga lärarna. Hur skall vi kunna få fram nya sådana, om skolsystemet låter politiken bara köra över dem?

(tillbaka till scen 1)

Kirsten Så du tog mig bara som ersättning för alla dina misslyckade elever, den minst bildningsbara av alla.

Rupert Du var så oförstörd. Livet hade gjort allt för att förstöra dig men inte lyckats, och du var helt okorrumpad av bildningshögfärd och akademiska later.

Kirsten Du hade en hustru. Vad hände med henne?

Rupert Hon dog.

Kirsten Hur då?

Rupert Det var efter mitt avsked. Hon kunde inte acceptera det.

Scen 3. Ruperts mondäna hem.

Saga Du kan inte göra så, Rupert. Du förstör inte bara ditt eget liv utan också mitt. Du rycker marken undan från mina fötter.

Rupert Jag kan inte be om ursäkt för något jag inte har gjort, Saga, och om universitetsledningen kräver att jag gör det är det inseglet på dess ruttna styrelse, som jag lidit av hela mitt liv och uthärdat med svårighet ända tills nu, när det slutligen gick för långt. De krävde detta av mig för sin politiska linjes skull, som är att kliniskt utesluta varje form av rasdiskriminering. Problemet i mitt fall är att jag anklagats för rasdiskriminering utan att vara skyldig. De vägrar inse att de gjort ett misstag, och de två skolkande studenterna vägrar ta tillbaka sin anmälan. Det hela har urartat till ett slags omvänd rasism. För att dölja sin egen rasism anklagar man oskyldiga antirasister för rasism. Att ta en sådan anklagelse på allvar är som att

godta angiveri. Nej tack, Saga. Angriper de en gammal man som stannat kvar som lärare tre år efter pensioneringen får de klara sig utan honom.

Saga Men ditt rykte! Din skandalösa avgång tolkas som att du vägrar göra avbön, och du blir stämplad som rasist, inte bara nu men synbarligen för att alltid ha varit det.

Rupert Det är deras sak. Jag har ingenting mer med dem att göra. Falsk ryktesspridning är det smutsigaste som finns, och om de vill ägna sig åt det är det deras sak.

Saga Men dina barn, Rupert! Det faller ju tillbaka på dem också!

Rupert När har jag senast hört ifrån dem? Känns de alls längre vid mig? En av dem har blivit fanatisk sionist och vägrar ha någon som helst kontakt med mig. Min dotter har alltid trott på alla falska rykten om mig fastän hon är lärare själv. Fredrik lägger på luren om jag ringer honom, för han orkar inte med mig.

Saga Jag klarar inte detta, Rupert. Du lägger ditt och mitt och vår familjs liv i ruiner.

Rupert Nej, jag tar konsekvenserna av verkligheten och slår vakt om min integritet. Är det ett brott?

Saga Det är hänsynslöst mot oss!

Rupert Läs Ibsens 'Brand', Saga, så förstår du kanske vad jag menar.

Saga Nej! (får ett anfall)

Rupert Saga! Saga! (Hon flämtar och har tydligt fått slag. Efter en hastig undersökning fattar han telefonen och ringer) Sjukhuset! Min hustru! En ambulans! Genast! (lägger på luren och stannar hos Saga, ömt smekande henne)

(bittert) Detta är ingens fel utom deras som framtvingade min avgång.

(tillbaka till scen 1)

Kirsten Så du skyller även din frus död på din skolas förräderi mot dig och allt vad du stod för.

Rupert Utan tvekan.

Kirsten Tänker du då hämnas på något sätt?

Rupert Världen är tillräckligt övermättad med onda cirklar av våld och hat för att jag skulle orka delta i en sådan. Varje form av hämnd kan bara göra en dålig sak ännu sämre. Om det onda lever kvar utan gottgörelse är det illa, men jag skall ju ändå dö snart. Låt den gamle kverulanten gå under med sitt obalanserade gammelmansraseri. Alla eldar måste ju ändå slockna. Må jag få värma mig vid min vredes glöd så länge den varar, så slipper ni mig sedan. Jag har bara gjort rätt, och det var mitt enda fall.

Kirsten Rupert, du är patetisk.

Rupert Jag vet. Det är därför jag har dig, för att någon skall förstå det. Ingen annan har ju fattat något.

Kirsten Låt mig få värma ditt ihjälfrusna hjärta i sängen.

Rupert Det är allt jag behöver för att bli frisk åtminstone tillfälligt.

Kirsten Då går vi. (reser sig och tar Rupert vid handen och för honom ut med sig.)

Akt IV scen 1. Universitets aula.

rektorn (föreläser) Jag har inbjudit er alla till denna särskilda föreläsning mera för att rätta ut en del överbelastade frågetecken än för att hedra vår nyss hädangångne kontroversielle och märklige kollegas minne, Rupert Melchior, som jag nästan frestas till att påstå att gav sitt liv för vårt universitet. Hans plötsliga gåtfulla död har nämligen inte bara gett upphov till en uppsjö av grotesk ryktesspridning helt dominerad av falskhet utan även i en ogräsflora av diskussioner på nätet och framför

allt i spekulationer utan ände. Det är min plikt att klargöra vad som kan klargöras, vilket inte har varit lätt. Jag vill börja med upphovet till diskussionen på nätet, ett skamligt anonymt brev som utan någon som helst grund insinuerar att Melchior körde ihjäl sig på grund av ouppmärksamhet när hans väninna hånglade med honom. Enligt polisrapporten hade de ingen kontakt med varandra när olyckan skedde mer än att de satt i samma bils framsäten. Inte ens något spår av någon intim kontakt mellan dem i bilen kunde fastställas. En anklagelse har framkommit om att någon prejade dem över räcket, men detta kan tyvärr omöjligt bevisas även om det skulle vara sant.

Därmed har jag nått fram till huvudfrågan, nämligen anledningen till vår kollegas tragedi. För tre år sedan anklagades han för rasism, kollegiet tog anklagelsen på allvar fastän han avvisade den kategoriskt, någon antydde för honom att det var ett lämpligt ögonblick för honom att avgå då han ändå var överårig, varpå han avgick med omedelbar verkan. Detta lär hans hustru ha tagit så hårt att hon fick slag och dog. I sin ensamhet tydde han sig då till en enkel flicka mindre än hälften yngre än han själv, vilket resulterade i falsk ryktesspridning och anonyma brev. Till slut har vi olyckan, som vi inte vet om det var en olycka eller överlagt mord från flickans tidigare mans sida, ett kroniskt mentalfall.

Jag måste ta upp frågan om hans rasism, som startade tragedin. Jag vill belysa hans rasism med att läsa upp hans egna instruktioner för sin egen begravning. Han hörde till en trogen judisk familj som hade sina givna platser i synagogan där de regelbundet syntes, medan han aldrig gjorde väsen av sin judiska börd, som om han aldrig haft den. I efterhand har jag fått veta att han i själva verket tog avstånd från sin judiskhet.

Så här lyder hans begravningsinstruktioner: *(vecklar upp ett papper)*

"Detta är min önskan angående min begravning nedtecknad vid mina sinnens fulla bruk den 1 oktober 2007 att öppnas efter min död av mina söner och min dotter, som allena ärver mig, i tre kopior samt två hos min advokat och universitetets rektor.

Jag kräver en borgerlig begravning då jag aldrig tillhört någon tro. Jag skall brännas, och min aska skall skingras för vinden, och ingenting skall bestå därav. Efter askspridningen må urnan återanvändas och återgå till eldbegängelsebyrån. Om mina barn ändå på något sätt vill upprätta något minnesmärke efter mig, vilket jag tvivlar på, är det helt och hållet deras sak. Gravsten, minneslund, plakett m.m. och allt sådant tjafs undanbedes helst. Även om jag aldrig tog ställning för ateismen tog jag alltid konsekvent avstånd från samtliga trossamfund och ideologier, som genom hela historien bara har missbrukats politiskt och själviskt. Till och med ateismen har under de senaste 100 åren etablerats till en politisk ideologi av maktgalnaste och mest egoistiska slag. Mitt ideal i undervisning och instruktion var alltid fullkomlig neutralitet och saklighet. Subjektivitet och partiskhet fann jag att bara kunde tillåtas i kärleken till konsten och litteraturen när det handlade om skönhet och mänsklighet. Jag beklagade universitetets politiska styrning när den förekom, när det gällde att motsätta mig försök till centralstyrning från regeringens eller kommunalt håll stod jag alltid först på barriaderna, medan jag med fasa tog avstånd från den fanatiska vänsterns aggressivitet från 70-talet. Som en avgående kollega till mig en gång sade: Undervisningens enda väsentliga mening är att förmedla kunskap och bildning. Allt annat är ovidkommande och störande element. Elever som stör undervisningen har jag därför ansett mig ha rätt att utesluta, och elever som bojkottat undervisningen borde jag snarare ha ignorerat än behandlat som obefintliga. Jag visste alltid vad jag talade om när jag undervisade, jag såg noga till att min undervisning aldrig var tom eller meningslös, därför valde jag som mina ämnen dem som jag ansåg mest väsentliga för mänsklig bildning, nämligen litteratur och historia, och vad jag än må ha misslyckats som, tror jag inte att jag var en helt misslyckad lärare. Mitt avsked var beklagligt, jag hade utan vidare orkat hålla på i ytterligare tre år, men en anklagelse

för vad jag minst av allt gjort mig skyldig till under mina 50 år som lärare kunde jag bara inte acceptera. Jag ber universitetet om ursäkt för att den uppkomna situationen gjorde allt annat omöjligt för mig än att avgå. Jag ser det som ett fall av 'omvänd rasism' och hoppas att någon kan lära sig något därav.

Nu blev denna skrivelse mera omfattande än jag tänkt mig, som en sorts komplement till mitt konkreta testamente, men med hänsyn till att jag från början frånsagt mig judisk behörighet och vägrat befatta mig med någon annan trosinriktning, religion eller ideologi och därvid förblivit konsekvent hela livet måste jag få insistera på en så strikt borgerlig begravning som möjligt. Musik får förekomma men helst inga tal alls. Tack för livet, undertecknad Rupert Melchior, med två bestyrkande vittnen."

Till detta har jag bara några formella ord att tillägga. Jag tror inte att jag överdriver när jag framför den hypotesen att troligen ingen gjort mera för vårt universitet i modern tid än vår avgångne kollega. Under hans tid som kansler genomfördes så betydande rationaliseringar i struktur och administration med en så dynamisk expansion som följde att vi numera till och med har fler studenter än Lund. Som lärare var han kontroversiell genom sin konsekventa kompromisslöshet med sina ideal. Det heligaste för honom var den skönhet, kraft, dynamik och dramatik i den klassiska litteratur han alltid älskade att undervisa i, och han tålde inga inskränkningar eller ifrågasättanden därvidlag. Han eftersträvade en ständigt effektivare undervisning, och han har jämförts ibland med Sven Stolpe som lärare. Som kansler var han den dugligaste vi har haft. Han hade kunnat demissionera, som de flesta hade gjort och gör, vid sin pensionsålder men valde ändå att fortsätta som vanlig lärare. Då han faktiskt aldrig gav upp måste jag avsluta detta anförande med hävdandet, att aldrig har en lärare rönt ett mera orättvist och beklagligt avsked.

(Rektorn stoppar ner pappret igen, tar av sig glasögonen med av rörelse skälvande händer, och stiger ner från pulpeten.)

Scen 2. Fontänen.

handledaren Jo, han är här. Du har hittat rätt. Det är nästan bara här man kan vara säker på att hitta honom. Han trivs här som alla andra då han behandlas som en människa, och vi håller reda på honom så att han inte gör något dumt igen, som att börja supa och knarka. Han brukade göra sig livsfarlig på vägarna då han helt saknade spärrar för sitt drickande. Här är han. Roger, någon vill intervjua dig.

Roger (till Laban) Jag vet vem du är. Du är den där författaren som hängde ihop med den där professorn. Vad vill du mig?

Laban Bara prata.

Roger Om vad?

Laban Professorn naturligtvis och hans väninna, eftersom du kände henne.

Roger Hon var min fru!

Laban Jag vet. Men du kunde aldrig släppa henne.

Roger Tvärtom. Jag slapp henne aldrig. Jag blev aldrig av med vårt misslyckande, för det var mitt och hennes barn. Hon lät dem brinna inne för att hon knullade med min ersättare, en gift man, medan jag försökte rädda barnen men misslyckades. Vi var misslyckade båda två på alla sätt. Det var kanske därför det gick åt helvete för oss. Jag misslyckades som legosoldat, och hon misslyckades om och om igen som sig själv. Våldtagen av styvpappan. Rymd hemifrån vid 14 år. Abort vid 16. Och så vidare, tills hon träffade den mest misslyckade av alla, mig själv. Direkt från kriget, posttraumatiskt chockskadad för resten av livet, och ändå var krig det enda jag dög till. Hemma var jag bara destruktiv och i vägen för alla. Jag kunde aldrig behärska mig, då jag kom i raseri för ingenting. Alkohol och knark till

tusen. Det var krigets fel, som var mitt livs stora olyckliga kärlek. Du tror förstås som alla andra att jag körde ihjäl dem. Varför skulle jag ha gjort det?

Laban Du färdades på den vägen den kvällen.

Roger Det är inget motiv. Det regnade. Sikten var dålig. Jag mötte hundratals bilar. Hur skulle jag kunna känna igen någon av dem?

Laban Tyckte du då om professorn?

Roger Skojar du? Han var en strunt. Jag föraktade honom, och jag föraktade henne för att slutligen falla för en gammal gubbsjuk förlorare. Hon hade inte kunnat finna någon sämre. En gammal impotent torris, flintis dessutom, högskolans torraste snobb, hade då inte jag varit tillräckligt misslyckad redan, så att hon måste haffa en ännu större förlorare? Jag kunde aldrig förstå dem. Jag sket i dem, men du har rätt, jag brukade bevaka henne. Jag ville inte att någon skulle göra henne mera illa än jag redan gjort. Jag brukade sitta i min combibil utanför hennes hus när han var där och knullade henne, och han visste det. Han sket i mig, och jag sket i honom, men jag sket aldrig i henne. Du har rätt. Hon var oskyldig. Det var han som satt vid ratten. Tänk om jag verkligen mötte dem där i kurvan och såg dem väja i panik och störta utför branten utan att jag kunde göra annat än bara fortsätta? Ingen kan bevisa det. Jag beklagar att hon gick åt, men ingen lär väl sakna honom. Alla lärare sätter skräck i sina elever som därför minns dem hela livet med fruktan och hoppas aldrig mer få träffa dem. Det var bara en bra sak med professorn: han vågade vara rasist och stå för det.

Laban Varför tror du att han var rasist?

Roger Det visste ju alla. Det var ju därför han måste lämna högskolan. Några fördömda negrer från Algeriet kom på hans rasism och blåste upp den. Han vägrade ta den tillbaka, och då blev han avskedad. Kirsten berättade det för mig. Som om det skulle vara ett brott för en jude att inte direkt tycka om muhammedaner.

Laban Tack för samtalet, Roger. Det var intressant att träffa dig, men jag tror inte vi behöver träffas fler gånger, då jag misströstar om att någonsin kunna övertyga dig om att han absolut inte var någon rasist.

Roger Jag vet vad jag vet. Jag kände Kirsten. Det gjorde aldrig han. Därför blev han beroende av henne, och därför gick det som det gick. Ni kan aldrig sätta dit mig för mord.

Laban Jag har inte den ringaste avsikt. Du har mördat tillräckligt. Du är ju som alla professionella soldater bara en professionell massmördare som ingen kan bringa dig inför rätta för att du är. Du är så kallhamrad av dina krig att din okänslighet är total till och med när du mördar. För dig är mord bara en teknisk åtgärd. Ditt enda försonande drag är att du aldrig släppte Kirsten ur sikte. Visste du inte att hon satt i bilen tillsammans med den gamle?

Roger (tänker till först) Det regnade. Sikten var dålig. Jag såg ingenting. Hur skulle jag ha kunnat veta det?

Laban Du visste ju allt om henne. Du var den enda som gjorde det. Tack, Roger. Vi ses nog aldrig mer. *(reser sig och går)*

Roger (efter honom) Gjorde vad? *(Laban har gått.)*

Akt V scen 1.

Marga Vad vill ni veta?

Laban Ni ensam i hela hans familj kom till hans begravning, och er likhet med honom skvallrade om att ni var hans syster. Jag trodde han hade brutit med hela sin familj.

Marga Bara formellt. Han gjorde det aldrig.

Laban Jag förstår inte.

Marga Bara Walter, vår bror, bröt med honom och förbjöd honom att kontakta oss, men han höll alltid kontakten med mig. Han släppte oss aldrig. Han kunde förneka vår religion och identitet men inte sitt blod.

Laban Och er mor?

Marga Att förbjuda honom att ha kontakt med henne var det värsta Walter kunde ha gjort, och han gjorde det av blind partiskhet, just det som Rupert mest av allt tog avstånd från. Mor fortsatte alltid att tala om Rupert och oroa sig för honom. Till och med när hon låg på sin dödsbädd oroade hon sig med sina sista ord över sitt förlorade barn. För Walter var han en förrädare mot oss, sin familj, sin ras och sin kulturella tradition, men Rupert tog aldrig avstånd annat än från just den judiska ideologin och partiskheten. Han eftersträvade rättvisa och humanistisk neutral balans mest av allt och ett rationellt och sakligt omdöme, just det som man aldrig finner i någon religion eller ideologi och kanske allra minst i judendomen. Han tog avstånd från den judiska besattheten, som han kallade det, men aldrig från oss.

Laban Så hans öppna avståndstagande från sin egen judendom var bara en mask och ett tillgjort rollspel medan hans hjärta ändå förblev judiskt.

Marga Han kunde förneka allt utom sitt eget blod. Ingen kan förneka sitt eget blod, för det finns alltid där och håller oss levande. Vi föds med en färdig identitet som vi bär med oss hela livet och som det är vår livsuppgift att använda och utveckla. Han gjorde det på sitt sätt genom att omfatta en idealistisk universalhumanism som i rättvisans namn måste utesluta allt religiöst, politiskt och ideologiskt ställningstagande. Dock kunde han inte förneka sin judiska tillhörighet när islam knackade på dörren.

Laban Menar ni att 'mörkermän' var avsiktligt?

Marga Naturligtvis var det det. Det var en ordlek, men islam är utan humor, så ordleken kunde inte uppskattas av de två muslimer som berördes och som i stället tog den på dödligt allvar som en dödlig förolämpning. 'Mörkermän' kan betyda två saker: män som inte syns på grund av mörker, och muslimska fanatiska fundamentalister. De två berörda tog åt sig för den andra betydelsens skull, och skolan ville till varje pris undvika ideologiska raskonflikter och bad därför den enda parten som kunde be om ursäkt att be om ursäkt då den andra parten var omöjlig. Men Rupert var jude. Vi judar har ödmjukat oss och fallit undan genom hela historien. Muslimerna har aldrig gjort det. De har aldrig lärt sig vad ödmjukhet är. När de immigrerar i Europa ställer de villkor och kräver att de samhällen de flyttar in i skall foga sig och anpassa sig efter deras regler, i stället för att ta seden dit man kommer. Det går inte. Det utmanar all liberalism och tolerans och ger vatten på högerkrafternas rasistiska kvarnar. Där satte Rupert gränsen och hoppade av genast. Kunde han ha gjort annorlunda? Bara om han inte varit jude.

Laban Tack, Marga, för din upplysning. Kanske vi en dag kan lära oss att förstå honom bättre, som vi bara missförstod så länge han levde.

Marga Försök göra honom rättvisa, så som han bara levde för rättvisan. Skriv en bok om honom eller åtminstone en pjäs.

Laban Jag kan ju försöka.

Marga Försöka duger. Bara du kommer i gång så kommer nog resten av sig självt.

Laban Tack, Marga.

Marga Ingenting att tacka för. Tacka hans väninna, som trots all sin enkelhet dock fick hans personlighet att blomstra tillräckligt för att ge bestående intryck både efter hans avsked och efter hans blott alltför romantiska bortgång.

(Ier. Laban besvarar leendet, och de förstår varandra.)

Slut.

Leh, 14.8.2008